

Изд-во Моск. ун-та, 1984. — С. 16.

13. Кримінологія (Особлива частина) : навчальний посібник / Кол. Авторів : Блага А.Б., Васильєв А.А., Давиденко Л.М. та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова; наук. ред. серії О.М. Бандурка. — Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2011. — С. 164.

14. Костенко О.М. Культура і закон — у протидії злу : [монографія] / Костенко О.М. — К. : Атіка, 2008. — С. 76-77.

15. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007.

16. Шаргородский М.Д. Преступность, ее причины и условия в социалистическом обществе // Преступность и ее предупреждение. — Л., 1966. — С. 30.

17. Даньшин И.Н. Общетеоретические проблемы криминологии : моногр. — Х. : Пралор, 2005. — С. 93.

18. Криминология : Учебник /Под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова. 4-е изд., перераб. и доп. — М. : Норма, 2009. — С. 108.

19. Криминология: Учебник / Под ред. проф. В.Д. Малкова. 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Юстицинформ, 2008. — С. 58.

20. Абакумова О.А. Криминологические аспекты налоговой преступности : монография. — Тюмень : Тюменская государственная академия мировой экономики, управления и права (ТГАМЭУП), 2010. — С. 39.



УДК 322.12

Галаган В. І., здобувач кафедри кримінології  
та кримінально-виконавчого права НАВС

## Поняття негативного впливу засобів масової інформації (ЗМІ) на формування злочинної поведінки неповнолітніх

Висвітлюючи питання, пов'язані з поняттям негативного впливу засобів масової інформації на злочинну поведінку неповнолітніх, автор аналізує різні наукові підходи до визначення впливу та негативного впливу на неповнолітніх на основі яких визначає власне поняття негативного впливу засобів масової інформації на злочинну поведінку неповнолітніх.

**Ключові слова:** засоби масової інформації, вплив, негативний вплив, неповнолітній, інформація.

Освещая вопросы, связанные с понятием негативного влияния средств массовой информации на преступное поведение несовершеннолетних, автор анализирует различные научные подходы к определению влияния и негативного влияния на несовершеннолетних на основе которых определяет само понятие негативного влияния средств массовой информации на преступное поведение несовершеннолетних.

**Ключевые слова:** средства массовой информации, влияние, негативное влияние, несовершеннолетний, информация.

Lighting issues related to the notion of negative influence of mass media on the criminal behaviour of minors, the author analyzes the different scientific approaches to the determination of the effect and the negative impact on minors on the basis of which defines the notion of negative influence of mass media on the criminal behaviour of minors.

**Key words:** mass media, influence, negative impact, underage, information.

**Постановка проблеми.** Сучасне українське суспільство характеризується значним рівнем інформатизованості, тобто за своєю суттю є суспільством

інформаційним, яке залишило в минулому епохи індустріального та постіндустріального розвитку. Інформаційне суспільство — це суспільство, в якому основним ресурсом є інформація, використання якої дозволяє впливати на свідомість людей і не завжди такий вплив може мати позитивний характер. Вплив засобів масової інформації (далі — ЗМІ), як позитивний так і негативний, направлений на досягнення різних цілей і не завжди висвітлює об'єктивну інформацію про реальні суспільно-політичні, економічні, культурні події в суспільстві, а завдяки маніпулюванню, що ґрунтується на прихованому негативному впливі на свідомість і поведінку людей може негативно впливати на реальне бачення і оцінку реальних подій і особливо такий негативний вплив позначається на формуванні злочинної поведінки неповнолітніх. Тому, під час проведення дослідження негативного впливу ЗМІ на формування злочинної поведінки неповнолітніх потрібно визначитися з поняттям такого впливу та розкрити його зміст.

**Аналіз дослідження даної проблеми.** Питання, що стосуються негативного впливу ЗМІ на злочинну поведінку неповнолітніх були предметом дослідження вчених в галузі філософії, психології, соціології та кримінології, з-поміж яких О.І Бугера, М.А. Білоконь, І.П. Васильківська, А.А. Гаврилов, В.А. Глубокій, В.Г. Крисько, А.В. Монойло та інші, однак вказані науковці розглядали переважно загальні питання, що пов'язані з негативним психологічним впливом ЗМІ на неповнолітніх та питання попередження злочинності неповнолітніх за допомогою ЗМІ, питання ж пов'язані з визначенням поняття негативного впливу ЗМІ на формування злочинної поведінки неповнолітніх до теперішнього часу в науці кримінології не досліджувалися, що і визначає мету цієї статті.

**Виклад основного матеріалу.** На теперішній час ЗМІ представляють собою організаційно-технічні комплекси, які забезпечують швидку передачу і масове тиражування словесної, образної, культурної, музичної та інших видів інформації.

В науці існують різні підходи до визначення ЗМІ, але на нашу думку, слід погодитися з позицією В.П. Пугачова, на думку якого засоби масової інформації — це установи, створені для відкритої, публічної передачі за допомогою технічного інструментарію різних відомостей будь-яким способом. Їх відмінними рисами виступають: публічність, тобто необмежене, неперсоніфіковане коло можливих споживачів; наявність спеціальної техніки, апаратури; непряма, розділена в просторі та в часі взаємодія комунікаційних партнерів; односторонність впливу від комунікатора до реципієнта; неможливість зміни їх ролей; непостійний характер аудиторії, яка утворюється від випадку до випадку в результаті об'єднання уваги, що проявляється до тієї чи іншої передачі чи журнальної статті [7, с. 46].

Сучасні ЗМІ не тільки пасивно транслюють інформацію, але і самі виступають в ролі активних учасників суспільно-політичних та економічних процесів в суспільстві — учасниками, які створюють розуміння конкретної ситуації в країні (світі), формують настрої населення та його думки. Так, за допомогою ЗМІ можливо впливати на інформаційний процес, що в свою чергу, дозволяє певним чином формувати громадську думку. Основними етапами інформаційного процесу є одержання, відбір, препарування, коментування і поширення інформації. Від того, яку інформацію, в якій формі і з якими коментарями отримують реципієнти, багато в чому залежать їх подальші дії, що особливо важливо коли такими реципієнтами виступають неповнолітні. ЗМІ не тільки проводять відбір інформації, яка потім передається різним інформаційним агентствам, але і самі її обробляють, забарвлюючи різними коментарями і після цього розповсюджують не зважаючи на різну аудиторію отримувачів такої інформації.

Потік інформації в сучасному світі настільки різноманітний і суперечливий, що самостійно розібратися в ньому не в змозі ні окрема людина, ні навіть група фахівців, а тим паче неповнолітні. Тому, підбір найбільш важливої інформації та її передача аудиторії – першорядне завдання всієї системи ЗМІ, що відкриває широкі можливості як негативного так і позитивного впливу з боку ЗМІ на масову свідомість. Також слід звернути увагу, що важливою передумовою для можливості негативного впливу з боку ЗМІ на неповнолітніх слід вважати також і той факт, що маючи монополію на інформацію, ЗМІ самостійно визначають пріоритетність такої інформації. Щохвилини у світі відбуваються мільйони подій, але пріоритет з боку ЗМІ, віддається тільки тій її частині, на яку слід звернути увагу респондентів.

З метою подальшого аналізу феномену негативного впливу ЗМІ на формування злочинної поведінки неповнолітніх, необхідно визначитися з поняттям «негативний вплив», навести відповідні дефініції та на їх основі дати власне поняття такого впливу в розрізі формування злочинної поведінки неповнолітніх.

Так, автори словника української мови під впливом розуміють дію, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи або предмета [1, с. 751]. Тлумачний словник російської мови під впливом розуміє дію, вплив, який чиниться ким або чим-небудь на кого або що-небудь [9, с. 216]. Отже у словниках під впливом розуміють дію на когось або на щось.

Продовжуючи, слід звернути увагу на поняття впливу в психології, соціології та інших науках. Так, визначаючи поняття психологічного впливу Ф.М. Сокиран та М.Ф. Сокиран під таким впливом розуміють комплекс прийомів, що застосовується під час передачі, опрацювання і використання інформації та викликають відповідну реакцію, яка дозволяє діагностувати психічний стан особи, контролювати перебіг думок, ставлення до фактів зміни її поведінки [10, с. 3].

Західні соціологи Ф. Зімбардо та М. Ляйппе визначають соціальний вплив, як таку поведінку однієї людини, яка має своїм наслідком – або метою – зміну того, як інша людина поводить, що вона відчуває чи думає стосовно якогось стимулу [2, с. 3].

Вплив має соціально-когнітивну основу, а опрацювання інформації – соціально-нормативний аспект, який відображає соціальні відносини між «Я» й «іншими» у різних соціальних контекстах. Втіленням цих відносин є соціальна ідентичність особистості та членство у групі [11, с. 239].

Щодо правового впливу, то на думку О.Ф. Скакун, слід розуміти взятий у єдності та різноманітні весь процес впливу права на суспільне життя, свідомість і поведінку людей за допомогою як правових, так і неправових засобів [8, с. 283].

В свою чергу інформаційний вплив – це опосередкований вплив на масову аудиторію, результатом якого є тимчасові або довготривалі зміни у колективній свідомості. Чинником інформаційного впливу може виступати не лише інформація (повідомлення), а й самі канали – ЗМІ. Чинники впливу ЗМІ: канал інформації, перешкоди (шум), рівень складності повідомлення, раціональна чи емоційна форма презентації повідомлення [3, с. 41].

Узагальнюючи, можемо зазначити, що під впливом слід розуміти взаємодію певного суб'єкта з об'єктом, результатом якої є досягнення певної мети або отримання (позитивного чи негативного) результату суб'єктом такого впливу.

Визначившись з узагальненим поняттям впливу в соціологічному, психологічному, правовому та педагогічному розумінні зосередимо свою увагу на визначенні поняття

негативного впливу з боку ЗМІ.

Негативний інформаційний вплив засобів масової інформації на суспільство це явище настільки масштабне і об'ємне, що дати вичерпну характеристику даному явищу, на нашу думку, на теперішній час не є можливим, у зв'язку з постійним науково-технічним розвитком та вдосконаленням можливостей ЗМІ, який завжди буде вносити свої корективи.

Однак, коли ми ведемо мову про негативний вплив ЗМІ на формування злочинної поведінки неповнолітніх необхідно звернути увагу на провідник такого впливу – внутрішнє сприйняття неповнолітніх за допомогою якого відбувається вплив. Особлива (несформована) життєва позиція неповнолітніх – складова їх свідомості, що об'єднує у собі приховане чи відкрите ставлення неповнолітніх до проблем, подій та фактів дійсності, які їм передають різні види ЗМІ. Процеси формування і функціонування життєвої позиції неповнолітніх можуть проходити стихійно, проте, в сучасному суспільстві найчастіше визначальний вплив на їх формування відбувається з боку не держави в особі школи, спортивних секцій та інших соціальних інститутів, а з боку вулиці та ЗМІ.

Продовжуючи тему про негативний вплив ЗМІ, необхідно зазначити, що інформація мас-медіа є одним із каналів, по якому реципієнту передається інформація на основі якої у неповнолітнього відбуваються процеси формування різних потреб, які він ранжує в залежності від ціннісних орієнтації і установок, які були сформовані під впливом ЗМІ. Виходячи з сформованих установок, неповнолітній формує свою унікальну «піраміду потреб». На нашу думку, така піраміда потреб визначена В.М. Кудрявцевим та В.Є. Еміновим, на думку яких існує шість основних груп потреб: матеріальні потреби, потреби в безпеці, потреби в соціальному спілкуванні (повазі, визнанні, схваленні), сексуальні потреби, потреби в знаннях, світоглядні потреби [4, с. 182].

Перераховані потреби у неповнолітніх, в своєму загалі не є протиправними, а цілком позитивними, але протиправними можуть бути способи їх задоволення. Тому, на нашу думку, слід звернути увагу на позицію викладену американським вченим Робертом Мертоном, який у статті «Соціальна структура і аномія» виділяє п'ять основних постулатів (позицій) щоб потреби з цілком нормальних (позитивних) не переросли в протиправні:

Позиція успіху, при якій людина засвоїла як соціально-позитивну мету (престиж, багатство) так і усвідомила, що існують обмеження в коштах.

Друга позиція, при якій людина засвоїла лише обмеження в коштах, хоча самі по собі такі цілі як престиж і багатство їй будуть чужими. Наприклад, людина звикла до того, що треба працювати, щоб заробляти гроші. Однак ніяких конкретних для себе цілей вона не ставить, їй в принципі не потрібний дорогий будинок, вона не хоче, щоб про неї писали в газетах або показували по телевізору.

Третя позиція описує випадок, коли людина дуже добре засвоїла і сприйняла для себе позитивні цілі, проте всі обмеження в засобах пройшли повз неї. Така людина цілком здатна вчинити злочини заради досягнення цілей, але не всяке бажання така людина зможе досягнути шляхом скоєння злочину, хоча і не завжди. Наприклад, людина може бути готова скоїти злочин проти власності, але життя іншої людини все ж залишиться для неї найвищою цінністю. Та після скоєння кількох безкарних злочинів проти власності, така людина може перейти межу і задля досягнення своїх цілей може позбавити життя іншої людини.

Четверта позиція описує випадки, коли людина не визнає ні цілей, ні засобів їх

досягнення, віддаляючись від світу, нерідко такі люди поповнюють армію жебраків.

П'ята позиція передбачає такий стан речей, при якому індивід висловлює протест як проти цілей, так і засобів [6, с. 304].

На нашу думку, якщо адаптувати вказані позиції до потреб неповнолітніх, які сформовані під впливом ЗМІ, то найбільш небезпечною та такою, що відповідає сучасному стану головних потреб неповнолітніх в Україні є третя позиція — коли неповнолітній дуже добре засвоїв і сприйняв для себе позитивні цілі, проте всі обмеження в засобах пройшли повз нього. Такий неповнолітній цілком здатний вчинити злочини заради досягнення своєї мети, але не всяку мету неповнолітній зможе досягнути шляхом скоєння злочину, хоча і не завжди.

Також слід звернути увагу, що реалізація своїх потреб неповнолітніми і неправильне розуміння обмежень у їх досягненні, відбувається не тільки завдяки негативному впливу ЗМІ. Разом з тим, мас-медіа відіграють значну роль у формуванні неповнолітніх помилкового принципу «все дозволено». Помилкове розуміння неповнолітніми об'єктивної реальності, а саме принципу «все дозволено» під час реалізації своїх потреб призводить до того, що у неповнолітнього починається формування мотиву злочинної поведінки. Говорячи про мотиви злочинної поведінки, на нашу думку, слід погодитись з позицією В.В. Лунєєва, на думку якого існують наступні види злочинних мотивів:

- відносна антисоціальність, що проявляється в протиставленні свого власного інтересу більш високим суспільним інтересам;
- переважання матеріальних інтересів над духовними;
- домінування власних мотивів над власними обов'язками;
- об'єднання мотивів з найближчими цілями, а не з життєво важливими перспективами;
- низький рівень мотивів в ієрархічній системі соціальних цінностей, офіційно прийнятих у суспільстві [5, с. 689].

З вищевикладеного можемо зробити висновок, що саме на основі видів злочинних мотивів, найбільш чітко просліджується негативний вплив ЗМІ на злочинну поведінку неповнолітніх, тобто негативний вплив ЗМІ так чи інакше сприяє перетворенню потреб неповнолітніх в мотив для скоєння злочину. Тому, під негативним впливом ЗМІ на формування злочинної поведінки неповнолітніх, на нашу думку, слід розуміти передачу з боку ЗМІ такої інформації, що стимулює у неповнолітніх зростання правового нігілізму, підвищення віктимності, формування переконання в тому, що все дозволено, у ефективності кримінального способу досягнення неповнолітнім поставлених цілей, недовіра до працівників правоохоронних органів, героїзація образу злочинця.

**Висновки.** Підводячи підсумок слід зазначити, що під негативним впливом ЗМІ на формування злочинної поведінки неповнолітніх слід розуміти такий вплив, під час якого неповнолітньому передається інформація з боку ЗМІ, яка прямо чи побічно впливає на вибір неповнолітнім різних форм злочинної поведінки шляхом переконання в обґрунтованості та справедливості зробленого вибору.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Білодід І.К., Бурячок А.А. та ін. Словник української мови. В 11 томах. Ї Т. 1. (А-В) Ї К. : Наук. думка, 1970. — 799 с.
2. Зимбардо Ф. Социальное влияние / Ф. Зимбардо, М. Ляйпле. — СПб. : Питер, 2000. — 448 с.

3. Інформаційний вплив: теорія і практика прогнозування : монографія / за ред. П. Д. Фролова ; Національна акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. — К. : Міленіум, 2011. — 304 с.
4. Кудрявцев В.Н., Эминов В.Е. Криминология. 4-е изд. М.: Норма, 2009. — 800 с.
5. Лунеев, В. В. Курс мировой и российской криминологии : учебник для магистров. В 2 т. Т. I. Общая часть / В. В. Лунеев. — М. : Издательство Юрайт, 2012. — 1003 с.
6. Мертон Р. Социальная структура и аномия // Социология преступности (Современные буржуазные теории) Москва. 1966. — С. 299-313
7. Пугачев В.П. Средства массовой информации в современном политическом процессе // Вестник МГУ. Серия 12. Политические науки. 1995. — № 5. — С.45-50.
8. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник. — Харків, Еспада, 2006. — 776 с.
9. Современный толковый словарь русского языка : [Труд. слова и значения, толкование слов, информация о происхождении слов, ил. в виде речений] / [авт.-сост. А.Н.Чемохоненко; редкол.: Махонь С.В., Попова Г.В.]. — Минск : Харвест, 2007. — 783 с.
10. Сокиран Ф.М., Сокиран М.Ф. Шляхи вдосконалення тактики психологічного впливу при проведенні окремих слідчих дій: Посібник / Національна академія внутрішніх справ України / В.Г. Гончаренко (ред.). — К., 2005. — 159 с.
11. Тернер Дж. Социальное влияние / Дж. Тернер. — СПб. : Питер, 2003. — 256 с.

УДК 343.3+351.741

Комарницький М. М., ад'юнкт кафедри  
кримінального права НАВС

## Близькі родичі, як потерпілі у злочинах, які вчиняються у зв'язку з виконанням особою свого службового чи громадського обов'язку

Проведено аналіз та окреслено особливості близьких родичів, як потерпілих у злочинах, які вчиняються у зв'язку з виконанням особою свого службового чи громадського обов'язку, розглянуто їх ознаки та запропоновані зміни і доповнення до чинного Кримінального кодексу України.

**Ключові слова:** потерпілий, службовий обов'язок, громадський обов'язок, виконання обов'язків, члени сім'ї, близькі родичі.

Проведен анализ и очерчены особенности близких родственников, как пострадавших в преступлениях, которые совершаются в связи с выполнением лицом своего служебного или общественного долга, рассмотрены их признаки и предложены изменения и дополнения в действующий Уголовный кодекс Украины.

**Ключевые слова:** потерпевший, служебный долг, общественный долг, исполнение обязанностей, члены семьи, близкие родственники.

The analysis and outlines the features close relatives of the victims of crimes committed in connection with a person of his official or public duty, to review their features and proposed amendments to the Criminal Code of Ukraine.

**Key words:** victim, call of duty, public duty, duties, family members, close relatives.

Актуальність досліджуваного питання зумовлена тим, що саме виконання особою свого службового чи громадського обов'язку та наділення її у зв'язку із цим певними повноваженнями обумовлює особливий кримінально-правовий захист вказаної